

ÖSTEN BOHLIN:

Borgerlig seger

När pol mag Östen Bohlin på redaktionens begäran skriver om valutgången, har det skett redan innan regeringsbildningen. Artikeln vill alltså ge en första överblick över hur valet utfallit i olika delar av landet för de olika partierna. Deras framgångar eller svaga punkter jämförs med tidigare valresultat och med opinionsmätningarnas siffror. Har resultaten motsvarat vad man väntat?

En unik epok har avslutats i Sverige. Ingen demokrati torde kunna uppvisa ett lika långt obrutet maktinnehav för ett enda parti. Den 19 september förlorade socialdemokraterna regeringsmakten. För mer än en generation svenskar är detta en helt ny situation. Förhoppningar, förväntningar och kanske också farhågor möter den nya borgerliga regeringen.

När detta skrives är denna regering ännu inte bildad, och här göres därför endast en genomgång av valets resultat. En kommentar kan anknytas till partiernas valresultat 1970 och främst 1973 men också till resultaten av opinionsundersökningar mellan 1973 och 1976. Centerpartiets tillbakagång i år kan då ses mot bakgrunden att undersökningarna ett tag visade att knappt 20 procent skulle sympatisera med partiet. Valresultatet – 24,1 procent – är då naturligtvis en påtaglig framgång. Moderata samlingspartiets framgång i år – från 14,3 till 15,6 procent – ter sig mera blygsam om den jämföres med undersökningar tidigare i år som visade betydligt högre siffror. Socialdemokraternas förlust – från 43,6 till 42,9 procent – ter sig som liten om man jämför med opinionsläget mätt i undersökningar tidigare i år.

Moderata samlingspartiet fortsatte framgångarna från 1973. De största ökningarna kunde man notera i Malmöhus län, Fyrstads-kretsen och Värmlands län. I Kristianstads län och Stockholms län ökade partiet också med mer än 2 procentandelar. Över riksgenomsnittet låg man också i Västmanlands län och i Stockholms kommun. Svagare framgångar kunde registreras i sydöstra Sve-

rige, i Västsverige utanför Göteborg samt i Norrland; i Jämtlands län var resultatet det samma som 1973 (8 procent). Partiet har nu en stark ställning i storstadsområdena, där det oftast är det största borgerliga partiet. Å andra sidan har man ännu inte i alla valkretsar inhämtat förlusterna från 1970 års val. Detta gäller särskilt i norra och sydöstra Sve- rige.

Moderaternas starkaste kretsar är nu Stockholms kommun (24,9 procent), Stock- holms län (22,4), Fyrstadskretsen (21,8), Älvsborgs läns södra (18,9), Malmöhus län (17,6) och Göteborg (17,5). Svagast är man i Västernorrlands län (7,2) och Gävleborgs län (7,4).

Mittenpartierna

Folkpartiet gjorde 1973 det sämsta valet i sin historia och förlorade omkring 40 procent av sin väljarkår. I årets val bröts nedgången. Upphämtningen – från 9,4 procent till 11,0 procent riksgenomsnittligt – blev störst i Fyrstadskretsen (+ 4,2), Malmöhus län (+ 3,4) och Stockholms län (+ 3,0). I Hal- lands län, Östergötlands län, Kristianstads län, Västmanlands län och Stockholms kom- mun ökade partiet också med mer än 2 procentandelar av väljarkåren. Ökningar över riksgenomsnittet kunde noteras i Uppsala län, Kronobergs län och Älvsborgs läns södra. Svagare framgångar hade liberalerna lik- som moderata samlingspartiet i sydöstra Sve- rige. Ytterligare förluster även jämfört med 1973 års katastrofval fick man i Göteborgs kommun, Jämtlands och Västerbottens län. Anmärkningsvärt är att två av dessa kretsar

sedan länge varit starka fästen; "Göteborgsli- beralismen" och "Västerbottensfrisinet" var ett begrepp inom partiet.

Trots årets förlust är Göteborg (18,1 procent) fortfarande folkpartiets starkaste val- krets. Starkast i övrigt är liberalerna i Göte- borgs och Bohus län (16,2), Stockholms län (13,4) och Stockholms kommun (13,3). Sva- gast är partiet i Norrbottens (6,3), Kalmar (6,7), Västernorrlands (6,8) och Jämtlands län (7,0).

Centerpartiet ökade i 1973 års framgångs- rika val i alla valkretsar men särskilt mycket i storstadsområdena. Årets tillbakagång riks- genomsnittligt med 1 procentandel av val- manskåren kan till en del förklaras med sär- skilt stora tillbakagångar i flera av de valkret- sar där man 1973 vann mest. I Sydsverige gjorde partiet sitt sämsta val. I Fyrstadskret- sen (- 5,1) och Malmöhus län (- 4,1) var förlusterna störst. Folkpartiets återhämt- ning var samtidigt här särskilt stor. Större förluster än riksgenomsnittligt gjorde cen- tern i Stockholms län, Gotlands län, Hal- lands län, Västmanlands län, Kristianstads län, Uppsala län och Stockholms kommun. Ytterligare stärkta positioner fick man i Jön- köpings län, norra Västsverige och mellersta Norrland.

Centerpartiets starkaste valkretsar är fort- farande de traditionella: Gotland (37,3) och Hallands län (35,1) – trots tillbakagångar – samt Skaraborgs (34,4) och Kronobergs län (34,2). Svagast är partiet i storstäderna: i Stockholms kommun (13,3), Fyrstadskretsen (15,4) och Göteborgs kommun (15,9).

Det socialistiska blocket

Socialdemokraterna ökade antalet röster från 2 247 727 till 2 300 904. Andelen av valmanskåren sjönk dock med 0,7 procent. Mest markant var tillbakagången i Malmöhus, Värmlands, Kristianstads och Jönköpings län. Större än genomsnittet var den i Fyrstadskretsen, Hallands län, Stockholms kommun och län, Kronobergs, Östergötlands och Örebro län. I de flesta norrlandskretsar ökade socialdemokraterna sitt röstetal; likaså i Göteborg, på Gotland och i Blekinge län. Någon gemensam nämnare som förklarar detta mönster är svår att finna. I Göteborg och i Norrbotten noterade partiet framgångar även i 1973 års förlustval. Statliga företagssatsningar kan ha spelat en roll.

Spännvidden mellan partiets starkaste och svagaste valkrets har nu ytterligare ökat. I Norrbottens län har man 53,3 procent och i Skaraborgs län 34,8 procent av valmanskåren. Gävleborgs län (51,1), Västernorrlands (50,5), Västmanlands (50,4) och Södermanlands län (50,0 procent) är starka och även i årets val stabila fästen. Sina lägsta röstandelar har socialdemokraterna regelmässigt i kretsar där centerpartiet är mycket starkt.

Vänsterpartiet kommunisterna befinner sig efter årets val på en nivå strax under den det hade i 1970 års val. Upphämtningen från katastrofvalet 1968 förstärktes 1973 genom vinster framför allt i Stockholmstrakten – nu föll man tillbaka över i stort sett hela landet. Särskilt stora förluster gjorde man i Norrlandslänen med undantag av Väster- och Norrlands län.

Den borgerliga regeringen

Regeringsförhandlingar pågår när detta skrivs mellan de borgerliga partierna. Nu måste grunden läggas för ett framgångsrikt samarbete mellan de tre partierna. Förhandlingarna blir inte lättare genom att varje parti i den borgerliga koalitionsregeringen naturligtvis har ambitionen att 1979 öka det egna röstetalet. För alla väljare som i många år förgäves väntat på en borgerlig regering är det väsentligt att sådana ambitioner inte tar överhanden över det viktigaste – att ge Sverige och svenskarna ett samhälle med mindre centralstyrning och större utrymme för arbetslust och initiativ inom samhällslivets olika fält.